

sion og politi, Hemmelige tjenester, Legalitet og bestialitet (i den totale stat).

Bogens organisation er formet af dens centrale teser: At staten på ingen måde er nogen filosofisk størrelse uden for historien, men et i høj grad dynamisk fænomen som er blevet opfundet på et bestemt punkt i tid og rum, nemlig i Europa i tidlig nyere tid. At det er monarkierne der har den helt dominerende rolle i processen indtil ca. 1800, og at bystater, participation fra neden, stænder og republikker må vurderes ud fra dette. Og at staten nu er i nedgang, ikke bare på grund af den stigende magt i et stigende antal internationale organisationer, men også på grund af en række indre problemer, som kort kan karakteriseres som for meget stat i Europa og for lidt stat i store dele af tredje verden.

Et kolossalt emne bliver således behandlet med høj kvalitet og nådeløs lærdom, som man kan vente det af en af Tysklands mest fremtrædende historikere. Fremstillingen er klar, præcis, faktamættet og kompakt som i et leksikon. Det er en bog man læser langsomt, og det er nok også bedst hvis læseren ikke helt savner lærdom om Europas historie i forvejen. Til den interesserede læser kan bogen anbefales på det varmeste.

Gunner Lind

FRANK BIRKEBÆK, ERNST VERWOHLT OG METTE HØJ (red.): Roskilde bys historie. Bind. 2. 1536-1850. Karl Erik Frandsen: Nedgangstider 1536-1753. Claus Bjørn: Vækstår 1753-1850. 319 sider. Ill. med kort, grafer, register, fotos i farve og sort-hvid. English summary. Roskilde bys historie. Bind 3. 1850-1970. Per Karlsson: Under den nye samfundsorden 1850-1917. Jørgen Vogelius: Det offentlige liv 1850-1917. Eva Tønnesen: Roskilde 1917-1970 – en by i vækst. 410 sider. Ill. med kort, grafer, register, fotos i farve og sort-hvid. English summary. Udgivet af Historisk Samfund for Roskilde Amt og Roskilde Museums Forlag. 1998. Bind 2 og 3 sælges kun samlet for kr. 650.

Roskilde har ved flere lejligheder været i Danmarkshistoriens centrum. Her ligger de fleste danske monarker begravet, det var Danmarks åndelige hovedstad indtil bispesædet flyttedes med reformationen i 1636, her mødtes øernes Stænderforsamling for første gang i 1835, og endelig må man ikke glemme, at traktaten med tabet af Skånelandene også undertegnede her i 1658. Disse storpolitiske begivenheder afspejles i Roskildes historie. Tiden fra 1536 var en nedgangstid, Reformationen i udgangsåret, nedlæggelsen og siden nedbrydelsen af klostrene, senere svenskekrigene og enevældens skatteforhøjelser, iblandt alt andet ildebrande og epidemier. Trods den rolige udvikling i den lange fredsperiode fra 1720, var det vel først med den økonomiske opgang fra 1830'erne og jernbanens grundlæggelse, at Roskilde igen begyndte at vokse.

Der er således dramatiske begivenheder en masse at tage af, men alligevel virker disse beskrivelser, især første del af bind 2, noget tørre. Der er særdeles kompetente fremlæggelser af land-by relationer, forvaltningen, erhvervsfordelingen, topografien (herunder nogle fremragende kort), senere den politiske historie, industrialiseringen, foreningerne, m.m., og det manglende noteapparat, meget forståeligt i et værk som dette, opvejes af gode kommenterede litteratur- og arkivgennemgange. Begge bind vil utvivlsomt fungere godt som opslagsværker, men der mangler indlevelse i livsformer og mentalitet. Der er årstal for nedrivelsen af klostrene, men intet om tanker og følelser ved religionsskiftet, hekseprocesser, men ingen magi og folketro, opremsning af lejermålsbøder, men

ingen seksualitet. Der er topografi og skifter, husgeråd og huse, men intet dagligliv, ingen lugte, fødsel, sygdom og død. Grundlæggende er problemet måske en overdreven kildepositivisme, at hvad der ikke står i kilderne, det behandles ikke. Diskussionen af forbrydelse og straf er først fra 1603, fordi herfra er de første retsprotokoller bevaret. Men derfor har fænomenet vel eksisteret fra 1536, hvor afsnittet begynder. Her kunne forfatteren enten have fabuleret, tænkt sig til det, eller have inddraget materiale fra undersøgelser af andre provinsbyer.

Generelt er der en overvægt af de institutionelle aspekter, som gennemgås dygtigt og grundigt, men læseren får ikke en fornemmelse af, at der i denne periode sker overvældende skift i mentalitet og livsmåde. Nogle formelle problemer må nævnes: Kort, grafer eller illustrationer er på et højt niveau, men ingen af dem er nummererede. Grafen på side 138, bd. 2, mangler navn på x-aksen = årstallene. Man må sige, at det er en lødig og solid byhistorie, omend netop Roskildes omskiftelige historie kunne have fortjent en større sans for det dramatiske og indlevende.

Dan H. Andersen

ERIK GØBEL: De styrede rigerne. Embedsmændene i den dansk-norske civile centraladministration 1660-1814. Odense Universitetsforlag 2000. 270 s., ill. Kr. 250.

Bogen rummer en stort anlagt undersøgelse af det civile embedskorps på Slots-
holmen udsprunget som en art sidegevinst af forfatterens årelange deltagelse i det dansk-norske samarbejde på arkivområdet. I en database indgår oplysninger om i alt 1256 personer, om deres oprindelse, familieforhold, uddannelse, karriereforløb og sluttelige afsked. Det naturlige udgangspunkt har været G.N. Krin-
gelbachs to værker om henholdsvis den civile centraladministration og de civile direktioner og kommissioner m.v. Og så er der hældt supplerende stof på. Ikke på den måde, at der er søgt kompletteret helt ud i det absurde, men litteraturlisten viser, at der sandelig er gennemgået en betydelig mængde personalhistoriske værker. For en sikkerheds skyld skal noteres, at det underordnede, privat ansatte personale, som ikke var »rigtige« embedsmænd, selvfølgelig ikke er kommet med med mindre de senere avancerede og således alligevel endte blandt de 1256.

Efter endt materialeindsamling er der på grundlag af databasen krydstabuleret i lange baner – hele 75 tabeller er det blevet til. Når – eller hvis – man læser bogen ud i ét stræk, kan det godt forekomme at være lidt af et tilfælde af *tabelitis*, fordi et par ekstra operationer på tastaturet med så stor lethed har kunnet fremtrylle nok en tabel. Men nu står de der, og læseren kan da vælge den udvej at gå ind via den informative indholdsfortegnelse og udvælge sig et emne, det være sig *Nationalitet*, *Familieskab*, *nepotisme*, *protektion* eller *Afskedsårsager*. Og så vil man med garanti nyde de mange eksempler som myldrer frem mellem tabellerne. Her er der meget morsomt stof og små skæve iagttagelser, hvoraf ikke alle dog følges op. Hvorfor sad der i 1814 så mange nordmænd i Generalpostdirektionen? Svaret kan ikke – som det burde – findes i afsnittet om protektion og nepotisme, selv om forfatteren side 49 er godt på sporet i sin omtale af brødrene Vogt, to nordmænd, som alligevel vendte tilbage til deres fædreland for at fortsætte karrieren dér. Og sådan kan læseren hen ad vejen gøre sig sine egne små iagttagelser ud fra specialkendskab til denne eller hin af de her behandlede 1256 embedsmænd.